

‘สมเด็จพระยา’ 5

พระยังสถิตในใจไทยทั้งชาติ(1)

...เมื่อ 90 ปีกว่าที่ล่วงมา “บ้านช่างนาคร” เป็นชุมชนเก่าแก่หลังวัดอนงคาราม เขตคลอง-
สาน เมืองธนบุรี...

ชุมชนนี้มีขนาดเล็กมีวิถีชีวิตแบบไทยดั้งเดิม ยุคคนบางกอกตอนต้น สถาปัตยกรรมในชุมชน ก่ออิฐถือปูน มุงหลังคากระเบื้อง หรือไม้คั้งจาก
บางหลังก็ก่อแบบตึกฝรั่ง มีรูปทรงสถาปัตยกรรม
เรือนไทยปนฝรั่ง ประดับด้วยกระฉกหลากสี
คละเคล้าด้วยรูปปูนปั้น มีลวดลายงามตา บางเรือน
ติดลูกกรงเหล็กดัด ฝีมือดี

“บ้านช่างนาคร” แห่งนี้ เป็นจุดเชื่อมโยง
ประวัติศาสตร์ของคนกรุงเทพฯ จากอดีตสู่ปัจจุบัน
เป็นย่านที่เจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ การค้า และ
มีศิลปวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นมาแต่อดีตกาล และ
คงจะหลงลืมไปแล้ว ต่อเมื่อสมเด็จพระเจ้าพี่นาง-
เธอเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ได้
ทรงพระนิพนธ์เรื่อง “แม่เล่าให้ฟัง” อันเป็นพระ-
ราชประวัติของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราช-
ชนนี ไว้ว่า

“...บ้าน เมื่อจำความได้แม่ก็อยู่ที่ธนบุรี
แล้ว ที่ซอยซึ่งปัจจุบันเป็นซอยวัดอนงค์ “บ้าน”
นั้นเหมือนห้องแถวชั้นเดียวแต่มีหลายห้อง
แทนที่จะเป็นห้องเดียว “บ้าน” จะเป็นส่วนหนึ่ง
ของอาคารซึ่งก่อด้วยอิฐหลังคาเป็นกระเบื้อง และ
ประกอบด้วยหลายชุด (Unit) ด้านหนึ่งของ “บ้าน”
มี 4-5 ชุด”

ในส่วนรายละเอียดของบ้านนั้น ทรงอธิบาย
ว่า “...บ้าน อยู่ระหว่างบ้านพ่อชู่และวัดอนงคาราม
เดินซัก 5 นาทีก็ถึงวัด และ 10 นาทีก็ถึงบ้านเก่า
ของพ่อชู่ ข้างหน้าบ้านมีระเบียง พื้นเป็นไม้ปิด
ข้างๆ และมีหลังคามุงจาก ส่วนนอกก่อนถึงถนน
เป็นอิฐแล้วจึงเป็นถนน เมื่อเข้าไปในบ้านแล้ว จะมี
ห้องต่างๆ ด้านขวามียกพื้น ซึ่งเป็นห้องพระ-
และห้องประกอบอาชีพของพ่อแม่...”

“...ถัดไปมีห้องซึ่งเป็นห้องนอน และข้างหลัง
จะมีห้องครัวยาวตลอดซึ่งกันด้วยกำแพง หลัง
กำแพง มีที่ต่างๆ ซึ่งจะไปถึงได้ต้องอ้อมไป เพราะ
ทางครัวไม่มีประตูออก...”

ชุมชน “บ้านช่างนาคร” จึงเป็นที่ “สมเด็จพระ-
ยา” ทรงเจริญวัย และทรงเรียนรู้ชีวิตพื้นฐาน
ของคนไทยในทางวิชาการความรู้ตามที่จะมีฟัง
สอนในสมัยนั้น แต่ด้วยบริเวณวัดอนงคารามถือ
เป็นแหล่งชุมชนเก่ามาแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์
ผู้คนจึงหนาแน่น มีท่าเทียบเรือสินค้าชาวจีน
และยุโรป และเป็นที่ขุนนางตระกูล “ขุนนาคร” ซึ่ง
เป็นข้าราชการสำนักอาศัยอยู่ ทั้งเป็นสำนักเรียน-
วัดพิทยภูตการาม วัดประยุรวงศาวาส ฯลฯ

“สมเด็จพระยา” หรือ พระนามเดิมว่า “สังวาลย์”
ได้ทรงอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่หยั่งรู้ถึงชีวิต
จิตใจคนไทยหลายระดับ และทรงรับคติธรรม
ความคิดจากพระภิกษุสงฆ์ผู้เคร่งครัดในศีลจาร-

วัตรในยุคสมัยนั้น

“พระชนนีคำ” ของ “สมเด็จพระยา” ก็เป็นสตรี
ที่มีความรู้ เป็นผู้อ่านเขียนได้ ซึ่งถือเป็นเรื่องยาก
ที่สตรีเมื่อกว่าร้อยปีจะรอบรู้ภาษาศาสตร์ เพราะ
มีผู้ระแวงว่า ผู้หญิงทั่วไป หากรู้หนังสือแล้วอาจ
ลอบตอบเพลงยาวกับชาย ซึ่งเป็นเรื่องผิดประเพณี
ที่สตรีนั้นไม่พึงกระทำในสมัยนั้น รวมถึงการ
นัดพบปะชายเป็นการเฉพาะแม้จะเป็นเวลากลางวัน
ในที่สว่าง ไม่ลับตาก็ตาม

“สมเด็จพระยา” ทรงรับความรู้จาก “พระชนนี-
คำ” จนสามารถอ่านออกเขียนได้ และ “พระชนนี-
คำ” ก็ส่งเสริมให้ “สมเด็จพระยา” ได้ทรงเข้าศึกษาใน
โรงเรียนของเด็กนักเรียนหญิงที่ตั้งขึ้นในวัดอนง-
คาราม ใกล้บ้านที่อาศัย

สมเด็จพระพุทธาจารย์ (นวม พุทฺธสโร) ซึ่ง
เป็นเจ้าอาวาสวัดอนงคาราม นับแต่ที่มีสมณศักดิ์
เป็นเพียงพระครูอุดมพิทยากร ท่านได้มอบให้
“ครูรูป” ช่วยสอนนักเรียนสตรีของโรงเรียนวัด-
อนงคารามแห่งนี้

“สมเด็จพระยา” ได้ทรงศึกษาไม่นาน ก็ทรงเข้า
เรียนต่อที่โรงเรียนศึกษานารี (เดิมชื่อ โรงเรียนอุดม-
วิทยายาน ตามนามของสมเด็จพระพุทธาจารย์ ผู้
ก่อตั้ง) แต่ก็ทรงศึกษาได้ไม่นานอีก เนื่องจากทางบ้าน
ไม่มีเงินมากพอให้ค่าเล่าเรียนได้

“สมเด็จพระยา” ได้ถูกญาติผู้ใหญ่นำมาถวายใน
พระตำหนักของสมเด็จพระราชินีปิณฑา เจ้าฟ้าลั-
ยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร ซึ่งทรง
เป็นพระเชษฐภคินีของสมเด็จพระบรมราชชนก
(สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระ-
บรมราชชนก) และทรงได้รับทุนเข้าศึกษาใน
โรงเรียนแพทย์ผดุงครรภ์และหญิงพยาบาลแห่ง
ศิริราช จนเมื่อสมเด็จพระบรมราชชนก ทรงมีพระ-
ประสงค์ให้สมเด็จพระศรีสวรินทรา บรมราชเทวี
พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ได้ทรงคัดเลือกนักเรียน
พยาบาลที่มีผลการเรียนดี มีความสามารถไปศึกษา
เพิ่มเติม ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา และ “สมเด็จ-
ยา” เป็นสตรีผู้หนึ่งที่ได้รับการคัดเลือกในสมัยนั้น

“สมเด็จพระยา” จึงทรงรู้จักและทรงเป็นที่พอ
พระราชหฤทัยในสมเด็จพระบรมราชชนก จึงได้
ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตอภิเษกสมรส
จากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดย
ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีพระรา-
ชทานน้ำสังข์ ณ วังสระปทุม

“สมเด็จพระยา” ได้ทรงรับพระมหากุณาจาก
สมเด็จพระยา พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้ามาโดยตลอด
ด้วยทรงมีพระจริยวัตรที่สำรวม ไม่ทรงถือ หรือ
วางพระองค์เกินพระราชฐานะ จึงเป็นที่ไว้วาง
พระราชหฤทัยในราชกิจต่างๆ มิได้ขาด

(อ่านต่อฉบับหน้า)

■ นายสรวิชัย เปรมอิน

MATICHON INFORMATION CENTER		Subject Heading :	
Date : 2 ส.ย. 2543	Page : 5	Source : สยามรัฐ	No :
Keyword			

5 “สมเด็จพระเจ้า” พระยังสถิตในใจไทยทั้งชาติ(2)

แม้ในระหว่างที่ต้องตามเสด็จสมเด็จพระบรม-
ราชชนกไปประทับในต่างประเทศอยู่เนืองๆ และในเวลา
นั้น “สมเด็จพระเจ้า” ได้มีพระโอรส พระธิดาแล้ว 3 พระองค์
คือ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากัลยาณิวัฒนา พระว-
รวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดล และพระวรวงศ์เธอ-
พระองค์เจ้าภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งต้องทรงอภิบาลพระ-
โอรสพระธิดาในเวลานั้นคู่ไปกับที่ต้องทรงปฏิบัติพระ-
ภารกิจตาม พระบัญชา ตามภาระหน้าที่ราชการที่สมเด็จพระ-
บรมราชชนกต้องทรงงานในด้านการแพทย์ การ

สาธารณสุข ซึ่งในเวลานั้นประเทศสยามขาดแคลนเงิน
ทุนและเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ และพระภารกิจนี้เป็น
พระราชปณิธานที่สมเด็จพระบรมราชชนกทรงมุ่งหวังให้
เกิดความสำเร็จเป็นประโยชน์สุขด้านพยานามย์แก่ราษฎร
ไทยในเวลานั้นพึงจะได้รับจากทางราชการ

แต่ด้วยพระพยานามย์ที่ไม่อำนวย ในวันที่ 18
ธันวาคม พ.ศ.2471 สมเด็จพระบรมราชชนกได้ทรงนำ
ครอบครัวกลับประเทศไทย และประทับที่วังสระปทุม
และหลังจากนั้นก็มิได้เสด็จไปต่างประเทศอีก

“สมเด็จพระเจ้า” ได้ถวายพระโอสถและการพยาบาล
ต่างๆ ต่างพระเนตร พระกรรณ สมเด็จพระเจ้า พระพันวัสสา
อัยยิกาเจ้า และต้องทรงดูแลพระโอรส พระธิดา ซึ่ง
ภาวะบ้านเมืองในเวลานั้นเศรษฐกิจเริ่มฝืดเคือง เป็น
ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 และอยู่ในรัชสมัยพระ-
บาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

จากบันทึกของท่านผู้หญิงพิณพาศย์ พินยาณาท ซึ่งเป็นพยาบาลห้องที่ประทับ ได้เล่าถึงพระอาการประชวรของสมเด็จพระบรมราชชนก ในวาระอันเป็นที่สุดของพระชนม์ชีพ ซึ่งท่านได้อยู่ในเหตุการณ์ และ "สมเด็จพระยา" ได้ทรงขอให้รวมถวายการดูแลพร้อมพระองค์ท่าน ได้เล่าว่า

...บ่ายวันที่ 24 กันยายน พ.ศ.2472 สมเด็จพระบรมราชชนนีฯ (สมเด็จพระยา) เพิ่งเสด็จออกจากห้องเพื่อทรงพักผ่อน ทูลกระหม่อมกำลังบรรทมหลับ ข้าพเจ้าเฝ้าถวายพัดอยู่หน้าแท่นบรรทม หม่อมเจ้าหญิงจันทร์ภา เทวกุล ประทับที่ห้องถัดไปทูลกระหม่อมล้มพระนครขึ้น และทรงเรียกข้าพเจ้า "จำนงค์น่ายใจไม่ออก" ข้าพเจ้าจับชีพจรพระองค์ท่าน และเดินอ้อมเตียงไปอีกข้างถูกเข่าลงกราบทูลว่า หม่อมฉันจะยกเตียงขึ้นถวายออกซิเจน ข้าพเจ้ารีบออกมาเชิญเสด็จท่านหญิงจันทร์ภาเข้าไป ข้าพเจ้าเปิดท่อนอกซิเจนจนให้ท่านหญิงทรงถือไว้ที่พระนาสิก แล้วออกมากราบทูลสมเด็จพระบรมราชชนนีฯ นำเสด็จเข้าไปให้ทรงถวายออกซิเจนแล้วก็รีบลงบันไดมาบอกคุณเจ้ากรมให้เรียกหม่อมน้อยและให้ส่งคนไปกราบบังคมทูลสมเด็จพระพันวัสสาฯ ซึ่งประทับอีกข้างหนึ่งถัดไป ข้าพเจ้ากลับมาดูพระอาการ และเตรียมยาฉีดไว้ให้หม่อตรวจดูท่อนอกซิเจน ดูท่านนอนและจับชีพจรปรากฏว่าชีพจรเร็วและเบาลง ทูลกระหม่อมทรงหายพระทัยด้วยความลำบาก ในขณะนั้นสมเด็จพระพันวัสสาฯ ก็เสด็จขึ้นมา โดยมีหม่อโนเบิลตามเข้ามาแก้ไขท่านที่ สมเด็จพระพันวัสสาฯ พระพักตร์สงบแม้จะทรงตกพระทัยมาก ประทับอยู่ใกล้พระแท่นทูลกระหม่อมพระเนตรทูลกระหม่อมปรอยและลืมขึ้น รู้สึกว่าจะไม่ทรงเห็นอะไรแล้ว ในทันทีนั้นก็เสด็จทิวคต สมเด็จพระ

พระพันวัสสาฯ ทรงคุกพระชงฆ์ลง ยืนพระหัตถ์ถือออกไปปิดเปลือกพระเนตรทูลกระหม่อมแล้วขอพระพักตร์ลง...

ข้าพเจ้าเห็นเหตุการณ์นี้แล้วใจหาย เป็นครั้งแรกที่ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกถึงความรักและเมตตาระหว่างแม่และลูก ทันทีที่สมเด็จพระบรมราชชนนีฯ เห็นพระพักตร์ชิตคล้ายจะเป็นลม ข้าพเจ้ารีบประคองมาข้างนอกไปที่ห้องบรรทมซึ่งไม่ทันนัก ให้คุณพระเนื่อง นำเสด็จเจ้านายเล็กๆ สามพระองค์รีบขึ้นมาหวังให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวของสมเด็จพระบรมราชชนนีฯ ข้าพเจ้ากลับมาดูสมเด็จพระพันวัสสาฯ และทูลท่านหญิงจันทร์ภา ซึ่งประทับตะเลงอยู่ให้ประคองสมเด็จพระพันวัสสาฯ มาประทับในที่ทรงพึงได้ และขอให้หมอดูพระอาการข้าพเจ้าได้บอกคุณเจ้ากรมว่าเสด็จทิวคตเสียแล้ว เพื่อคุณเจ้ากรมจะได้จัดการตามพระราชประเพณี...

นับแต่นั้น "สมเด็จพระยา" ได้ทรงรับพระราชกรณียกิจยิ่งใหญ่ขณะที่ทรงมีพระชนม์เพียง 28 พรรษา และอภิบาลสมเด็จพระพันวัสสาฯ ยัยิกาเจ้าซึ่งสูงพระชนมายุแล้ว ขณะที่พระโอรส พระธิดายังทรงพระเยาว์อยู่มาก แต่ด้วยพระขันติธรรม ด้วยพระบุญญาธิการ และด้วยสัจจบาปมีที่ทรงถวายเป็นราชกตัญญูตาแต่พระบรมราชจักรวงศ์ จึงได้ทรงทะนุบำรุงอบรม พระโอรส พระธิดา ทั้ง 3 พระองค์ไว้เป็นผู้สืบพระราชสันตติวงศ์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสละราชสมบัติ

รัฐบาลในเวลานั้น จึงได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานพระราชนุญาตจากสมเด็จพระพันวัสสาฯ ยัยิกาเจ้าเพื่ออัญเชิญพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาเนนทมหิตล เสด็จครองสิริราชย์สมบัติเป็นพระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ 8 ของกรุงรัตนโกสินทร์

จนล่วงถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช "สมเด็จพระยา" หรือ "สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี" ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจเป็นล้านพัน เพิ่มพูนพระบุญญาธิการมีแก่สมเด็จพระบรมราชโอรส เป็น "มหाराช" ของชาวไทย มีพระคุณเกริกไกรเกินจะพรรณนาได้ เป็นที่แซ่ซ้อง สดุดี "สมเด็จพระยา" ได้ทรงสรรค์สร้างคุณูปการยิ่งใหญ่ไพศาลตราบจนได้เสด็จสวรรคต ณ โรงพยาบาลศิริราช ด้วยพระชนมายุ 93 พรรษา ชาวไทยทุกคนล้วนสำนึก ว่าลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณที่พระองค์ท่านได้พระราชทานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงทศพิธราชธรรมถึง 2 รัชกาล และยังพระราชทานสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ซึ่งเป็นที่ประจักษ์แก่ประชาชน ถึงพระกรณียกิจอันเป็นคุณประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองมาตลอดพระชนมชีพ และทรงเป็นองค์นายกาภิวัตน์ศักดิ์ของมูลนิธิ พอ.สว. สืบต่อมา

ด้วยพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นสุดจะประมาณการได้นั้น ปวงข้าพระพุทธเจ้าชาวไทยทั้งปวงจักเคารพ เทิดทูน สำนึก จดจำ ถึง "สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี" หรือ "สมเด็จพระยา" ของชาวไทย และจะขอสืบเนื่องพระราชปณิธานที่ทรงวางไว้แก่ดินแผ่นดินไทยนี้ตลอดชั่วกาลนาน

■ นายสรวิชัย เปรมจันทร์